

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Language Polonae Pertinentia (2018)

ISSN 2082-0909

DOI: 10.24917/20820909.9.17

Magdalena Marzec-Jóźwicka

M. Marzec-Jóźwicka: 0000-0002-1316-0498

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Rola rodziców w rozwijaniu umiejętności czytania i zainteresowań czytelniczych dzieci. Wybrane zagadnienia

Dzieci ma się po to, aby mieć z kim czytać
(Inga Iwasiów)

Wprowadzenie

Napisałam ten artykuł nie tylko z perspektywy nauczycielki języka polskiego, zainteresowanej sposobami popularyzacji czytelnictwa, i dydaktyka akademickiego, przygotowującego do zawodu przyszłych nauczycieli polonistów, ale przede wszystkim mamy trzyipółletniej dziewczynki. Obserwuję swoją córkę i widzę, jaką radość sprawia jej kartkowanie książek, oglądanie i opisywanie zawartych w nich ilustracji, czytanie „po swojemu”, opowiadanie treści znanych niemal na pamięć bajek, wielokrotne sięganie po tę samą książkę, odwzorowywanie sposobów czytania, jakie pokazała mama (np. z zachowywaniem odpowiedniej intonacji – modulacją głosem – naśladowaniem dźwięków – wcielaniem się w role różnych bohaterów). Dostrzegam, jak wieloma nazwami, określeniami, a nawet zdaniami posługuje się córka, jak bogatą ma wyobraźnię, ile historii potrafi stworzyć albo odtworzyć z pamięci. Widzę wobec tego ogromnie ważne zadanie, jakie ma przed sobą każdy rodzic, odpowiedzialny nie tylko za rozwój fizyczny i społeczny swojego dziecka, ale też intelektualny. To w dużej mierze dzięki niemu dziecko ma szansę stać się czytelnikiem.

W Internecie rodzice znajdą mnóstwo wskazówek, rad, przykazań w formie artykułów albo miniporadników, których autorzy przedstawiają różne sposoby zachęcania dziecka do czytania¹. Warto przestudiować je w sposób refleksyjny i kry-

¹ Zob. np.: I. Chądryńska, *5 najważniejszych korzyści z czytania*, czytamsobie.pl/tworczosc_art03.php [dostęp: 10.12.2017]; J. Drabik, *Rola czytania w życiu człowieka*, edukacja.edux.pl/p-16364-rola-czytania-w-zyciu-czlowieka-referat.php [dostęp: 21.12.2017]; D. Grabowska, *Wpływ czytania na rozwój dzieci i młodzieży*, II NiSB UW, <https://docplayer.pl/24822165-Wplyw-czytania-na-rozwoj-dzieci-i-mlodziezy.html>, pdf [dostęp: 20.12.2017]; D. Tere-szyńska, *Pedagogizacja rodziców – czytanie*, sp24zabrze.szkolnastrona.pl/download/pedagogizacja-rodzicow-czytanie.docx [dostęp: 10.12.2017]; *7 rad jak zachęcić dziecko do nauki czytania*, zabawkowicz.pl/zabawka/432,7-rad-jak-zachecic-dziecko-do-nauki-czytania.html

tyczny, zastanawiając się, które z nich będą możliwe do zastosowania w odniesieniu do konkretnego dziecka: jego wieku, możliwości, potrzeb, zdolności, zainteresowań, ale też ograniczeń. Pozostawiam tę kwestię do przemyślenia rodzicom, ufając ich inteligencji, doświadczeniu, intuicji, a przede wszystkim wiedzy na temat własnego dziecka. Ważne, by pamiętali, że do ich zadań należy zachęcanie dzieci do sięgania po książki, inicjowanie zabaw z książkami, pokazywanie ich atrakcyjności poprzez wskazywanie korzyści z czytania, umacnianie w przekonaniu, że książki będą towarzyszyć młodemu ludziom przez całe życie, uczenie szacunku do książek, wreszcie kształtowanie gustów czytelniczych.

W niniejszym artykule proponuję rodzicom sposoby doskonalenia u dziecka umiejętności czytania oraz rozbudzania w nim pasji czytelniczej. Jednocześnie wskazuję korzyści, jakie przynosi wspólne czytanie oraz podaję przykłady: ćwiczeń rozwijających sprawność czytania, rodzinnych gier i zabaw dydaktycznych, a nawet organizowanych przede wszystkim przez bibliotekarzy atrakcyjnych akcji medialnych, mających na celu promowanie czytelnictwa w rodzinach, zachęcających rodziców i dzieci do przyłączenia się.

Ćwiczenia doskonalące umiejętność czytania

Rodzice zapewne zdają sobie sprawę z tego, że mogą wspierać swoje dziecko – i to nie tylko dyslektyczne, czyli mające trudności z czytaniem i rozumieniem czytanego tekstu – w kształceniu umiejętności czytania, wykonując razem z nim ćwiczenia, mające na celu wzmocnienie efektu edukacji otrzymywanej w szkole². Jednym ze sposobów domowego wsparcia jest czytanie w parach, określane też w publikacjach dydaktycznych jako „czytanie we dwoje”³, które można rozumieć i stosować dwojako. Po pierwsze, rodzic odgrywa rolę nauczyciela, a dziecko – ucznia i oboje czytają ten sam tekst na głos. Rodzic powinien pamiętać o dostosowaniu tempa czytania do możliwości dziecka oraz dawaniu mu przykładu poprawnego czytania. Dziecko powinno w tym przypadku czytać każde słowo. Kiedy się pomyli, rodzic wymawia dany wyraz w poprawny sposób, a dziecko go powtarza. Nie powinno się przerywać czytania w celu wytknięcia błędów, ale po każdej pomyłce odczekać kilka sekund, dając młodemu człowiekowi możliwość samodzielnego poprawienia się.

Czytanie w parach może też przebiegać inaczej. Zaczyna je wspólne przyjrzenie się zamkniętej książce, leżącej przed dzieckiem. Jeśli jest nowa i nie była do tej pory czytana, rodzic może zapytać dziecko o jej temat, np. na podstawie okładki albo książkowych ilustracji. Jeśli to książka, której część była wcześniej czytana, warto

[dostęp: 21.11.2017]; *Jak wspomóc dziecko w nauce czytania i pisania?*, egesior.linuxpl.info/Jak_wspomoc.pdf [dostęp: 20.11.2017]; *List do rodziców w sprawie czytania*, mspnr1knurow.edupage.org/files/List_do_rodzicow_w_sprawie_czytania.doc [dostęp: 20.11.2017].

² Jak podkreślał Jan Zborowski w publikacji *Nauka domowa ucznia* (Warszawa 1975), praca domowa ucznia, czyli również praca wykonywana z rodzicem albo przez niego nadzorowana, przyczynia się do utrwalenia zdobytych w szkole umiejętności, także czytania. To w domu, często pod kierunkiem rodzica, dzieci ćwiczą i usprawniają czytanie. Ważne zatem, by rodzice wiedzieli, jakie zadania mogą proponować swoim dzieciom.

³ Zob. A. Januszko, *Jak pomóc dziecku w nauce czytania*, edukacja.edux.pl/p-13537-jak-pomoc-dziecku-w-nauce-czytania.php [dostęp: 9.11.2017].

poprosić dziecko o przypomnienie, co wydarzyło się do tej pory, czyli streszczenie wydarzeń. W razie konieczności – rodzic sam może przypomnieć fabułę. Czytanie odbywa się wspólnie: albo w ciszy, albo na głos. Ważne, by dorosły zwrócił uwagę na trudne dla dziecka wyrazy i wykorzystał je potem w ćwiczeniach (np. w układaniu zdań z tymi wyrazami, tworzeniu słów pokrewnych, rodzin wyrazowych, dobieraniu słów przeciwstawnych albo bliskoznacznych itp.). Pod koniec czytania warto zamknąć książkę i zadać dziecku kilka pytań, sprawdzając tym samym, ile zrozumiało bądź zapamiętało z przeczytanego tekstu. Można też zapytać o pomysły na dalszy ciąg przygód książkowego bohatera. Od czasu do czasu warto modyfikować czytanie w parach, np. włączając dodatkowe osoby i czytając z podziałem na role lub nawet inscenizując wybrane fragmenty książek.

Inną techniką jest czytanie na zmianę, określane też jako czytanie na raty. Polega na naprzemiennym czytaniu tekstu przez dziecko i rodzica. Ważne, by podczas czytania przez dorosłego, młody człowiek oprócz słuchania, jednocześnie śledził zdania. Dziecko musi być wtedy aktywne, czytając tekst po cichu. W zależności od stopnia opanowania przez nie umiejętności czytania oraz jego wieku, należy stopniowo wydłużać czas czytania, zwłaszcza samodzielnego i głośnego.

Kolejnym ćwiczeniem może być czytanie sposobem kombinowanym. Dziecko czyta najpierw głośno pod kontrolą rodzica, np. przez 10 minut, a kiedy się zmęczy, czyta po cichu. Następnie opowiada przeczytaną treść. Jeśli dziecko nie potrafi odtworzyć treści poznanego tekstu, rodzic może mu zaproponować, aby stworzyło związany z jego treścią rysunek, który następnie staje się punktem wyjścia do rozmowy o tekście⁴.

Jeszcze inne działanie to metoda treningu czytania, potraktowanego jako umiejętność sportowa, którą można wyćwiczyć i nad tempem której da się pracować⁵. Rodzic może zastosować tzw. trening z wzmocnieniem, wypowiadając komunikaty: „Potrenuj tempo czytania”, „Spróbuj przeczytać tekst szybciej” albo „Postaraj się przeczytać więcej wyrazów”. Ważne jest ponadto systematyczne zapisywanie czasu potrzebnego na przeczytanie określonej liczby wyrazów czy zdań, a następnie porównywanie wyników. Niezwykle motywująca dla uczniów jest możliwość bicia własnych rekordów, mierzenia się z coraz trudniejszymi wyrazami i ich związkami⁶.

Ciekawym pomysłem jest też czytanie uważne, polegające zarówno na dekodowaniu słów, jak i przyglądaniu się budowie i stylowi czytanego tekstu. Dekodowanie słów to czynność obejmująca kilka etapów. Istotne jest m.in. zauważenie ich szczególności/ wyjątkowości na tle innych, szukanie wyrazów podobnie brzmiących, dzielenie słów na drobniejsze części oraz wyodrębnianie w nich krótszych wyrazów. Dekodowanie trudnych słów ułatwia dziecku poznanie znaczenia słowa, wyjaśnia wzór pisowni albo przekształca trudne słowa w możliwe do przeczytania. Uważne czytanie to wspólne przyglądanie się nie tylko słowom, ale również stylowi wypowiedzi. To uświadamianie dziecku, że zdania w tekstach posiadają różną długość: niektóre są zdawkowe i krótkie, a inne rozbudowane i mają charakter deskryptywny. Wynika to z tego, że „autor stara się sportretować postacie w sposób ekspresywny: np. określenia «ten chudy, śmierzdzący, czarny kot» są bardziej

⁴ Tamże.

⁵ Zob. B. Zakrzewska, *3,2,1, 0 start – czytanie treningowe*, Gdańsk 2010.

⁶ Zob. M. Małyska, *Twoi uczniowie mistrzami w czytaniu*, Warszawa 2009.

charakterystyczne niż «ten kot»⁷. Warto pokazywać dziecku, że liczne opisy i charakterystyki, występujące w książkach, są „nie tylko bardzo interesujące do czytania, ale również zawierają bogactwo znaczenia dzięki ekspresji słów”⁸.

Kolejnym ćwiczeniem jest czytanie z koncentracją. Należy zadbać o to, by dziecko miało odpowiednie warunki do czytania, czyli przede wszystkim ciszę, możliwość skupienia uwagi oraz ochotę na czytanie. Młody człowiek nie powinien zabierać się do doskonalenia tej ważnej czynności, gdy jest przemęczony, zdenerwowany albo rozproszony. Ważnym etapem czytania jest bowiem refleksja nad tekstem. W nauce czytania niezwykle istotne jest też słuchanie przez rodzica głośnego czytania dziecka wraz z akceptacją faktu, że młody czytelnik wciąż popełnia błędy. Rodzic powinien odłożyć wówczas wszystkie swoje obowiązki oraz prace i skoncentrować się wyłącznie na czytającym dziecku, nie poprawiać go, nie podpowiadać kolejnych słów, ale pilnować, by czytało wyrazy, z którymi ma trudności, powoli i dokładnie. Istotne jest też to, by rodzic znał treść przeczytanego przez dziecko tekstu na tyle, by potrafił zadawać mu szczegółowe pytania, na które odwiedzi zdradzają stopień zrozumienia czytanki⁹.

Rodzic może również zaproponować dziecku czytanie z wykorzystaniem nagranych tekstów książki. Profesjonalne nagrania lektur wpływają przede wszystkim na przyspieszenie procesu czytania zwłaszcza książek obowiązkowych, obszernych albo trudnych ze względu na język czy poruszane w nich problemy. Podczas takiego ćwiczenia dziecko słucha utworu z jednoczesnym cichym czytaniem go albo śledzeniem tekstu w książce. To ćwiczenie przyda się też w sytuacji, gdy dziecko musi sobie przypomnieć treść lektury krótko przed jej omówieniem. Wtedy rodzic może zaproponować wysłuchanie np. istotniejszych fragmentów danej książki.

Wspólne czytanie – w parach, na zmianę, na czas, na głos, z podziałem na role, z wykorzystaniem audiobooka, z nagrywaniem i odsłuchiowaniem – powinno stać się domowym rytuałem, kojarzącym się dzieciom nie tylko z pracą i doskonaleniem umiejętności, ale przyjemnością i jedną z form spędzania wolnego czasu z rodzicem¹⁰. Ważne, by po każdym ćwiczeniu dokonać podsumowania przeczytanego tekstu: streścić go albo podyskutować na jego temat. Wspólnie przeczytane książki mogą stanowić ponadto ciekawy temat do rodzinnych rozmów, a przez to stwarzać szansę na nawiązanie lepszych relacji rodziców z dziećmi w każdym wieku¹¹.

⁷ S. Raymond, *Jak pomóc dzieciom radzić sobie z dysleksją. Poradnik dla rodziców*, przeł. E. Klimas-Kuchtowa, Kielce 2004, s. 35.

⁸ Tamże.

⁹ Zob. J. Orłowicz, *Co zrobić, by dziecko polubiło czytanie*, [w:] *Poradnik informacyjny dla rodziców. Zeszyt 1.*, orpeg.pl/images/Upload/dokumenty/Dla_Rodzicow_Poradnik_1_1.pdf [dostęp: 1.12.2017].

¹⁰ Zob. J. Cieszyńska, *Kocham uczyć czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Kraków 2006.

¹¹ We współczesnej literaturze młodzieżowej pojawiają się przykłady rodziców, którzy troszczą się o doskonalenie umiejętności czytania u swoich dzieci. Taką postacią jest Selma, mama tytułowego bohatera powieści *Igor* Barbary Ciwoniuk. Pomaga swojemu dyslektycznemu synowi, czytając z nim książki na głos, dyskutując na temat przedstawionych w powieściach problemów czy też ścigając się z synem o liczbę przeczytanych ze zrozumieniem stron.

Domowe gry i zabawy

W literaturze przedmiotu albo na stronach internetowych rodzice znajdą wiele przykładów zabaw i gier, których celem jest doskonalenie umiejętności czytania. Mogą również sami wymyślać ciekawe rozwiązania, łączące rozwój intelektualny dziecka z ćwiczeniami fizycznymi.

Jednym z gotowych pomysłów jest „Słoneczko z książeczkami”. Zabawa polega na tym, że w pokoju trzeba przygotować okrągły dywan o średnicy umożliwiającej swobodne usadowienie się rodzicowi, który czyta dziecku na głos odnalezione przez nie książeczki, wierszyki, fragmenty utworów itp. ukryte w płatkach dywanu. Taki dywanik rodzic może uszyć albo pożyczyć, np. z przedszkola czy szkoły¹². Można też tę grę zmodyfikować, ukrywając w różnych miejscach w pokoju dziecka książki lub teksty na pojedynczych kartkach. Młody człowiek ma za zadanie je odszukiwać, np. według kreatywnych i pomysłowych wskazówek rodzica.

Ciekawą zabawą jest też teatrzyk *kamishibai*, który wykorzystuje dwa ważne elementy: opowiadanie historii oraz obrazy. *Kamishibai* to wywodząca się z Japonii sztuka głośnego czytania i opowiadania. W technice tej wykorzystywane są kartonowe plansze z ilustracjami oraz drewniana skrzynia, która przypomina teatr marionetkowy. Ilustracje opowiadają historie, a każda plansza przedstawia kolejny fragment opowieści. Drewniana skrzynia, zwana *butai*, z przodu posiada drzwiczki, z tyłu jest otwarta, natomiast z prawej strony ma pusty bok, co umożliwia włożenie bajki i swobodne przekładanie kart. Skrzynię można dodatkowo nakryć kolorowym materiałem, co jeszcze bardziej zaciekawi młodego widza. Ważne jest, by *butai* znajdowała się na wysokości wzroku dziecka. Osoba opowiadająca bajkę – rodzic albo dziecko – siedzi z prawej strony skrzynki, nieco z tyłu. Dzięki temu może swobodnie przekładać kolejne karty, widzieć tył ilustracji (oraz tekst), a jednocześnie mieć kontakt z widownią, co jest jedną z kluczowych kwestii związanych z *kamishibai*. Ten japoński teatrzyk pozwala młodym słuchaczom nie tylko przenieść się do świata ulubionych bohaterów literackich, ale też doskonali umiejętność czytania różnych utworów. Poza tym przygotowanie teatrzyku, samodzielne wykonanie skrzynki, kart z ilustracjami do znanych lub samodzielnie wymyślonych historii pozwala rodzicom i dzieciom pożytecznie spędzić wolny czas. Dzięki tej zabawie dzieci przyzwyczajają się do publicznych występów (na początku przed rodziną i znajomymi), ćwiczą umiejętność głośnego czytania i interpretowania tekstu, a nawet mogą stać się opowiadaczami swoich bajek¹³.

Można też zaproponować dziecku zabawę polegającą na tym, że rodzic czyta na głos wybrany tekst, którego dziecko uważnie słucha, jednocześnie spacerując po pokoju. Gdy usłyszy ustaloną wcześniej nazwę (np. zwierzęcia, koloru, pojazdu itp.), musi zachować się w określony sposób, np. siada obok rodzica, robi przyśiad, klaszcze, staje na jednej nodze itp. Ta zabawa łączy w sobie umiejętność koncentrowania uwagi na tekście oraz ćwiczenia fizyczne, integrując myśli i działania

¹² Zob. E. Ciemińska, *Szkolny odlot czytelniczy, czyli nowe pomysły na czytanie w szkole*, blogiceo.nq.pl/bibliotekazklasa/2014/12/13/skolny-odlot-czytelniczy-czyli-nowe-pomysly-na-czytanie-w-szkole/ [dostęp: 21.11.2017].

¹³ Zob. więcej na ten temat: *Co to jest kamishibai?*, zielonagrupa.pl/co-to-jest-kamishibai/ [dostęp: 16 VIII 2017].

dziecka, czyli sprzyjając współpracy jego umysłu i ciała. Takie postępowanie wpisuje się w nurt kinezylogii edukacyjnej, uważanej za popularną metodę wspierającą uczenie się, nie tylko dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Jej przedstawiciele, Paul Dennison i jego żona Gail, twierdzili, że odpowiednio dobrane ćwiczenia fizyczne mają moc stymulowania mózgowi dzieci i wpływania na ich rozwój intelektualny, „wprowadzając ciało i umysł w stan optymalny do przyswajania wiedzy, równoważąc wymiar lateralności, koncentracji i stabilności”¹⁴. Efektem terapii metodą Dennisona ma być znaczna poprawa wielu umiejętności, takich jak czytanie, pisanie, rysowanie czy mówienie. Amerykański pedagog opracował w tym celu odpowiednie zestawy ćwiczeń: rozciągających, energetyzujących oraz na tzw. przekraczanie środka linii, które z powodzeniem podczas zabawy z dzieckiem może wprowadzać każdy rodzic. Przykładowe ćwiczenia, których wykonywanie może wpływać na poprawę umiejętności czytania u dzieci, to: motyl na suficie (unoszenie głowy w kierunku sufitu i kreślenie nosem leżących ósemek), krążenie szyją (zwieszanie głowy i krążenie nią, zaczynając od lewej strony), energetyczne ziewanie (dotykanie końcami palców tego miejsca po obu stronach twarzy, gdzie dolna szczęka łączy się z górną, lekkie otwarcie ust, a następnie wyobrażenie sobie ziewania) czy luźne skłony (skrzyżowanie nóg w kostkach, luźny ukłon tułowia do przodu z wyciągnięciem przed siebie rąk tak jakby sięgało się po piłkę albo poddawało ciało działaniu przyciągania ziemskiego)¹⁵.

Kolejnym pomysłem jest po prostu dyskusja na temat książek: wspólnych, wybranych oraz przeczytanych przez rodzica i dziecko albo omawianych na lekcjach lektur. Takie dyskusje powinny odbywać się w sytuacjach nieformalnych, np. podczas wspólnych wyjść, wycieczek, wypraw, spacerów; powinny sprawiać przyjemność i satysfakcję, być okazją do wymiany myśli, a nawet prowadzenia polemik. Mają świadczyć o wzajemnym porozumieniu i dawać możliwość lepszemu poznawania zainteresowań czytelniczych. Z badań prowadzonych przez Zofię Zasacką wynika, że dziewczynki interesują się książkami, które czytają ich mamy. Stąd popularność m.in. takich powieści, jak: *Pięćdziesiąt twarzy Greya* E.L. James, *List w butelce* Nicholasa Sparksa, *Czarownice z Salem czy Bez mojej zgody* Jodi Picoult. Okazuje się, że po przeczytaniu tych książek „matki i córki rozmawiają ze sobą na tzw. życiowe tematy”¹⁶.

Jeszcze inną zabawą jest tworzenie własnych opowieści albo opowiadanie historii na podstawie przeczytanych książek z użyciem *Story Cubes* albo kart

¹⁴ E. Ptaszyńska, *Metoda Dennisona – zestaw ćwiczeń poprawiających sprawność umysłową dzieci w młodszy wiek szkolny*, doskonaleniewsieci.pl/Upload/.../5167%20ptaszynska_zestaw_cwiczen.doc [dostęp: 11.12.2017].

¹⁵ Tamże. E. Ptaszyńska, *Metoda Dennisona – zestaw ćwiczeń...* Zob. też: J. Bartska, *Gimnastyka mózgu*, „Edukacja i Dialog” 2004, nr 4, s. 21–26; P. Dennison, G. Dennison, *Gimnastyka mózgu. Przewodnik dla nauczycieli i rodziców*, Warszawa 2005; S. Malinowska, *Kinezylogia edukacyjna*, „Życie Szkoły” 2007, nr 9, s. 43–46; *Kinezylogia edukacyjna: nauka, pseudonauka czy manipulacja?*, red. K. Koraba, Warszawa 2008; H. Nikodemka El Tairy, *Kinezylogia edukacyjna – fenomen skuteczności*, Wrocław 2011; E. Dzionek [i. in.] *Kinezylogia edukacyjna*, Kraków 2012.

¹⁶ Zob. *Fantastyczna jest ta literatura! Gimnazjaliści czytają coraz więcej*, gloswielkopolski.pl/artukul/3759515,fantastyczna-jest-ta-literatura-gimnazjalisci-czytaja-coraz-wiecej,2,id,t,sa.html [dostęp: 10.09.2017].

dialogowych. *Story Cubes* to rodzaj gry, stworzonej przez irlandzkiego trenera kreatywności i twórczego myślenia Rory'ego O'Connora, której celem jest rozwijanie pomysłowości oraz wyobraźni młodszych i starszych uczestników. Owe *cubes* to sześciennie kostki, których jest w zestawie dziewięć. Na poszczególnych ściankach każdej z nich jest inny zestaw ilustracji. Obrazki te przedstawiają różne elementy rzeczywistości (osoby, przedmioty, sytuacje, zwierzęta, rośliny itp.). Gracz rzuca wszystkimi dziewięcioma kostkami i rozpoczyna swoje opowiadanie od słów: „Dawno, dawno temu...”, „Pewnego razu...”, „Był jesienny, smutny dzień...” lub „Dziewczynka wracała ze szkoły i...”. Następnie opowiada historię w oparciu o dziewięć obrazów, które wypadły na kostkach. Ogranicza go jedynie wyobraźnia. Dzięki tej zabawie rodzic i dziecko ćwiczą kreatywność oraz pamięć, ale też doskonałą umiejętność tworzenia lub odtwarzania (jeśli opowiadają, odwołując się do treści przeczytanych książek) opowieści, budowania historii w porządku przyczynowo-skutkowym, składania poprawnych i logicznych zdań¹⁷.

Podobnie rzecz ma się z kartami dialogowymi, również wykorzystywanymi do gier rozwijających wyobraźnię, służących porozumiewaniu się i wywoływaniu skojarzeń, często nazywanych kartami edukacyjnymi. Karty dialogowe występują w kilku zestawach, np. *OH, Mythos, Saga, Persona, 1001, Ecco, Habitat, Cope* czy *Morena*. W zależności od rodzaju ilustracji, które zawierają, mogą być wykorzystywane do różnych gier i zabaw. Karty z serii *Persona*, przedstawiające portrety osób w różnym wieku, reprezentujących różne kultury, zamieszkujących różne krańce świata, zachęcają do wczuwania się w rolę osoby z obrazka (dziecko może dokonać skojarzenia np. z bohaterem przeczytanej książki), spojrzenia na świat oczami drugiego człowieka i wyobrażenia sobie jego pragnień, uczuć, zachowań, określania związków z innymi. Dzięki udziałowi w tej zabawie dziecko ma szansę lepiej zrozumieć zachowanie i postępowanie bohatera literackiego, który staje mu się bliższy. Postacie z kart mogą stanowić inspirację dla wyobrażenia sobie przez młodego człowieka bohatera literackiego nawet w sytuacjach nieopisanych bezpośrednio w książce, np. w dzieciństwie albo za kilkanaście lat. Zachęcając do takiej zabawy, rodzic ma szansę wpłynąć na pozytywny odbiór literatury, również tej omawianej przez dziecko na lekcjach języka polskiego. Z kolei karty *Mythos* służą do tworzenia i opowiadania legend oraz mitów. Przedstawiają bowiem portrety, sceny i rekwizyty związane ze światem wierzeń, niezwykłych opowieści, magii. Uczestnicy gry mogą tworzyć własne historie albo odwoływać się do przeczytanych utworów, dokonując ich streszczenia lub rekonstrukcji¹⁸.

Z kolei wspólną zabawą rodzica i dziecka w wirtualnym świecie jest tworzenie mówiących awatarów przy użyciu internetowego narzędzia o nazwie Voki. Dziecko wybiera dowolną postać – np. bohatera ulubionej książki albo lektury – a następnie: dobiera jej ubiór, fryzurę, gesty, akcesoria, tło itp. Wygenerowana postać, której dziecko dodaje również głos, opowiada swoją historię, mówi o relacjach z innymi bohaterami książki, prezentuje poglądy, wyraża zdanie na różne tematy. Dzięki

¹⁷ Zasady tej gry zostały opisane na stronie: storycubes.pl/ogrze.php [dostęp: 12.11.2017].

¹⁸ Zob. *Karty dialogowe do gier rozwijających wyobraźnię i kreatywność*, red. R. Domań, Lublin 2006. Publikacja ta zawiera informacje o specyfice kart dialogowych, ich rodzajach i przeznaczeniu.

temu dziecko jednocześnie bawi się oraz uczy, utrwalając wiedzę o danym bohaterze literackim. Wygenerowaną postać może przesłać drogą mailową koleżankom lub kolegom¹⁹.

Akcje czytelnicze skierowane do dzieci i ich rodziców

W Internecie rodzice mogą znaleźć również informacje o licznych akcjach czytelniczych, adresowanych zarówno do nich, jak i do dzieci. Przykłady tego typu inicjatyw stanowią, zwłaszcza dla dorosłych, cenną inspirację i pomoc w podejmowaniu działań wspierających czytanie.

Jedną z akcji promujących czytanie jest znana kampania „Cała Polska czyta dzieciom”, organizowana przez Fundację ABCXXI. W ramach tej akcji, która rozpoczęła się w 2001 roku, opracowano m.in. „Złotą listę książek” do głośnego czytania dzieciom i nastolatkom²⁰. Jej celem miało być właśnie zachęcenie całych rodzin do czytania. Tytuły umieszczone na liście podzielono według kategorii wiekowych, począwszy od lektur dla maluchów, a skończywszy na książkach dla nastolatków powyżej 16. roku życia. Wśród licznych publikacji z literatury światowej na wspomnianej liście znalazły się m.in.: *Alchemik* Paulo Coehlo, *Czarnoksiężnik z Archipelagu* Ursuli LeGuin, *Pies Baskervillów* Arthura Conana Doyle’a, *Zabić drozda* Harpera Lee (dla przedziału wiekowego 12–14 lat); *Nędznicy* Victora Hugo, *Wielki Gatsby* Scotta Fitzgeralda, *Dziennik* Anny Frank, (dla przedziału wiekowego 14–16 lat); *Pożegnanie z Afryką* Karen Blixen, *Uczta Babette* Dalajlamy, *Sto lat samotności* Gabriela Garcii Marqueza, *Folwark zwierzęcy* George’a Orwella (dla przedziału wiekowego powyżej 16 lat). Spośród rodzimych lektur do wspólnego czytania rodzicom i dzieciom polecono m.in. *Córkę czarownic* Doroty Terakowskiej, *Jabłko Apolejki* Beaty Wróblewskiej (dla przedziału wiekowego 12–14 lat); *10 stron świata* Anny Onichimowskiej, *Faraona* Bolesława Prusa, *Warto być przyzwoitym* Władysława Bartoszewskiego (dla przedziału wiekowego 14–16 lat); *Barbarzyńcę w ogrodzie* oraz *Martwą naturę z wędzidłem* Zbigniewa Herberta, *Cesarza* oraz *Imperium* Ryszarda Kapuścińskiego, *Gottland* Mariusza Szczygła (dla przedziału wiekowego powyżej 16 lat).

Na „Złotej liście” Fundacji wyróżnione zostały ponadto książki faktograficzne i popularnonaukowe, opatrzone gwiazdką (np. *Naucz się myśleć kreatywnie* Edwarda de Bono, *Rusz głową* Tony’ego Buzana, *7 nawyków skutecznego działania* Sephena R. Coveya, *Życie ze złością* Rona Pottera-Efrona, *6 filarów poczucia własnej wartości* Nathaniela Brandena, *Sztuka miłości* Ericha Fromma, *Inteligencja emocjonalna* Daniela Golemana, *Cyfrowa demencja* Manfreda Spitzera), przeznaczone dla tzw. wyrobionych czytelników. Według wskazówek autorów listy, najpierw lektury te powinni przejrzeć albo przeczytać rodzice, a następnie zdecydować, czy ich dzieci mogą się z treściami takich książek zapoznać. Oprócz uniwersalnych treści zawierają one bowiem rozdziały lub akapity związane z realiami innej kultury, które nie zawsze są interesujące albo zrozumiałe dla młodego człowieka.

¹⁹ Zob. kilkuminutowy film o tym, jak posługiwać się Voki: narzedziaetwinning.blogspot.com/2010/01/voki_27.html, [dostęp: 1.12.2017]. Instrukcja została opracowana przez Joannę Palińską, kreatywną nauczycielkę matematyki.

²⁰ Zob. *Złota Lista*, [calapolskaczytadzieciom.pl/ckfinder_pliki/files/Złota%20Lista%20-%202022.04.2015.pdf](http://calapolskaczytadzieciom.pl/ckfinder_pliki/files/Zlota%20Lista%20-%202022.04.2015.pdf) [dostęp: 22.09.2017].

Kolejną inicjatywą, również podjętą przez Fundację ABCXXI, jest powołanie Klubów Czytających Rodzin. Na jej stronie internetowej zamieszczona jest informacja o działalności 77 takich klubów krajowych i polonijnych, zrzeszających od kilku do nawet kilkudziesięciu rodzin (przykładowe nazwy: *Wiewiórki, Rozczytane Motylki, Elf, Klub Czytających Gąsienniczek, Chcemisie, Ja i Mama na Wyspie, Urwisowo, Przystanek Czytankowo, Bookolandia, Moliki Książkowe, Zapatrzeni w Książki, Bajubajownik*). Głównym celem klubów jest stworzenie platformy do kontaktów i spotkań rodzin członkowskich: wymienianie się książkami oraz doświadczeniami głośnego czytania, wzajemne inspirowanie się i informowanie o ciekawych lekturach, organizowanie wspólnych poczytanek dla dzieci i młodzieży, dyskusje na temat książek. Szczegółowe zasady działalności klubów zostały opracowane w regulaminie²¹.

Na stronie internetowej Fundacji znaleźć można nawet propozycje scenariuszy spotkań, przeznaczonych dla młodszych dzieci, a poświęconych konkretnym utworom literackim²². Za przykład niech posłuży scenariusz spotkania z wierszami Juliana Tuwima, opracowany przez Ewę Jaroszyńską, przewodniczącą Klubu Czytających Gąsienniczek. Zajęcia polegają na tym, że dzieci – pod kierunkiem nauczyciela albo rodzica – bawią się w pociąg, który zatrzymuje się na siedmiu stacjach. Każda z nich ma swoją nazwę: 1. *Lokomotywa*, 2. *Słoniowa*, 3. *Rozsypana*, 4. *Skoczna*, 5. „*Warzywkowo*”, 6. *Czystości* i 7. *Meta*. Podczas postoju na każdej stacji dzieci, ukierunkowywane przez narratora (nauczyciela bądź rodzica), wykonują różne czynności: układają puzzle tematyczne oraz rozsypanki z tytułami wierszy Tuwima, a także biorą udział w zabawach ruchowych (skoki, kalambury, gra pod nazwą „sałatka owocowa” itp.). Takie działania z jednej strony sprawdzają znajomość literatury, a z drugiej pokazują możliwości jej życiowego wykorzystania w charakterze motywu przewodniego zabaw i gier.

Warto wspomnieć też o akcji „Czytam sobie – czytam Tobie. Dzieci tworzą audiobooki”, zainicjowanej przez Bibliotekę Publiczną Miasta i Gminy Murowana Goślina. Pracownicy biblioteki postanowili stworzyć serię audiobooków, czytanych przez najmłodszych czytelników w wieku 7–9 lat. Zadania rodziców – jako aktywnych uczestników projektu – były następujące: 1) pomoc w wyborze lektury, 2) ćwiczenie z dzieckiem głośnego czytania, 3) nagranie głosu dziecka, 4) zapisanie go i dostarczenie do biblioteki na płycie CD, pendrive, karcie SD albo drogą mailową. Oceniana była dykcja, płynność czytania, poprawność, wyrazistość, modulacja głosem, przestrzeganie znaków interpunkcyjnych, tempo czytania, a nawet jakość nagrania i oczywiście ogólne wrażenie²³.

Kolejną cenną inicjatywą okazała się akcja pod nazwą „Magia czytania”, zorganizowana przez Gminną Bibliotekę Publiczną w Gostycynie. Bibliotekarze, wiedząc, że dzieci mają spore kłopoty ze skupieniem uwagi dłużej niż przez kilka minut, proponowali najmłodszym czytelnikom zabawy ruchowe w przerwach między czytaniem,

²¹ Zob. więcej: *Rodzinne czytanie*, rodzinneczytanie.pl/wiersze-juliana-tuwima [dostęp: 21.09.2017].

²² Zob. E. Jaroszyńska, *Wiersze Juliana Tuwima, czyli ciekawa podróż pociągiem*, rodzinneczytanie.pl/wiersze-juliana-tuwima [dostęp: 10.09.2017].

²³ Zob. B. M. Morawiec, *10 akcji czytelniczych skierowanych dla dzieci i ich rodziców*, lustrbiblioteki.pl/2017/10/10-akcji-czytelniczych-skierowanych-dla-dzieci-i-ich-rodzicow/ [dostęp: 20.11.2017].

łącząc niejako literaturę z zajęciami aktorskimi. Wspólnie z dziećmi czytali baśnie (przy czym każde z nich czytało wyznaczony fragment), a następnie tworzyli na ich podstawie inscenizacje teatralne. Przedstawienia oglądali rodzice, którzy mogli zaobserwować, że ich dzieci rozwijają się zarówno intelektualnie, jak i fizycznie²⁴.

Jeszcze inną akcją, o której warto wspomnieć, jest „Podróż do krainy baśni i bajek”, zorganizowana przez Bibliotekę Szkolną w Szkole Podstawowej w Gostomi. Do współpracy zostali zaproszeni pierwszoklasiści i ich rodzice, którzy przez cały rok zabierali swoje dzieci w bajkowe podróże, czytając im na głos i przybliżając treści popularnych baśni i bajek. Zwieńczeniem przedsięwzięcia było „Pasowanie na czytelnika”, połączone z konkursem wiedzy ze znajomości czytanych przez rodziców baśni. Dzięki tej inicjatywie dzieci stały się czytelnikami, a rodzice zrozumieli, że czytanie im to „najlepsza inwestycja w ich przyszłość”²⁵.

Warto też wspomnieć o akcji „Grudniowe weekendy z książką i jabłkiem”, zainicjowanej przez Szkolną Bibliotekę przy Szkole Podstawowej w Radgoszczy. Została ona skierowana do uczniów wszystkich klas szkoły podstawowej i ich rodziców. Pomysł polegał na rodzinnym, dziesięciminutowym czytaniu wybranej książki w każdy grudniowy weekend i spożyciu minimum jednego jabłka przez każdego uczestnika. Akcja promowała czytelnictwo, a jednocześnie zachęcała do zdrowego odżywiania się. Co ciekawe, w inicjatywie wzięło udział prawie 50% rodzin ze szkoły podstawowej. Okazało się, że wychowankowie placówki w grudniowe weekendy czytali łącznie 251 godzin i zjedli 1503 jabłka. Ta akcja cieszyła się tak dużą popularnością, że planowane jest jej powtarzanie²⁶.

Podsumowanie

Rodzice odgrywają bardzo ważną rolę w kształtowaniu u dzieci nawyku czytania²⁷. Pierwszy kontakt dziecka z książką ma przecież miejsce właśnie w domu rodzinnym²⁸. Dzieci, którym od najmłodszych lat rodzice czytają i w których zaszczepiają miłość do książek, na pewno będą czytać w przyszłości²⁹. Ważne, żeby widziały ro-

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

²⁷ Zob. K. Ptaśnik-Cholewa, M. Kromka, *Rola rodziców w rozbudzaniu postaw czytelniczych dziecka w kontekście czasu wolnego*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce. Kwartalnik dla Nauczycieli” 2015, nr 1, s. 73–94.

²⁸ Jak wynika z badań prowadzonych przez Z. Zasacką, pierwszą osobą dbającą o rozwój ich zainteresowań czytelniczych jest matka: „(...) według uczniowskich deklaracji (...) to przede wszystkim mama jest odpowiedzialna za domowe lektury, kupuje, ale także wypożycza i przynosi z biblioteki książki dla siebie i dla innych członków rodziny” (s. 140). Jedną z uczennic napisała: „Moja mama ma bardzo dużo książek i czasami, jak nie mam żadnej książki, takiej wypożyczonej, to właśnie chcę, żeby mama mi jakąś poleciła... żeby ja zrozumiała tę książkę, stara się mi najpierw przybliżyć ją trochę, a potem ja ją czytam... często z mamą sobie nawzajem opowiadamy książki” (s. 141). Oba cytaty pochodzą z opracowania: Z. Zasacka, *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*, Warszawa 2014.

²⁹ Zob. J. Papużyńska, *Dziecięce spotkania z literaturą*, Warszawa 2007.

dziców czytających i żeby rodzice czytali im głośno³⁰. Okazuje się bowiem, że to właśnie głośne czytanie dziecku, najlepiej w zaciszu domowym, jest najskuteczniejszym sposobem wychowania czytelnika, na co zwracała uwagę już czterdzieści lat temu pisarka Joanna Papuzińska, na której bajkach i wierszach wychowało się wiele pokoleń Polaków³¹.

Powyższe tezy potwierdzają badania prowadzone przez Bibliotekę Narodową. W *Raporcie o stanie czytelnictwa z 2016 roku* można przeczytać:

Czytanie książek staje się łatwe i bywa przyjemne zwykle dopiero po latach treningu. W wychowaniu czytelników ważne jest przede wszystkim wsparcie otoczenia rodzinnego – czytanie dziecku i z dzieckiem, wspólne rozmowy o książkach, zachęcanie do samodzielnej lektury. (...) osobom, które same potrafią czerpać przyjemność z lektury książek, łatwiej jest przekazać tę postawę dzieciom. Tym, którzy sami czytają książki, łatwiej jest wychować przyszłych czytelników³².

Wspólne czytanie powinno więc – co warto podkreślić raz jeszcze – stać się domowym rytuałem³³.

Na wybranych przykładach ćwiczeń w czytaniu, zabaw i gier edukacyjnych oraz akcji społecznych starałam się pokazać, jak wiele możliwości mają rodzice, chcący wspomagać swoje dziecko w doskonaleniu tej jednej z podstawowych, a zarazem najważniejszych umiejętności człowieka. Spędzając z dzieckiem czas, obserwują, jak się rozwija, jakie lektury je interesują, o czym lubi czytać i opowiadać, jaki jest stopień jego kreatywności i jak bujną ma wyobraźnię. Kiedy rodzic rozpoznaje, jakie książki lubi jego dziecko, i od czasu do czasu przeczyta jedną z nich, ma szansę lepiej zrozumieć młodego człowieka – jego potrzeby, pragnienia, postrzeganie świata i ludzi dorosłych. Te spostrzeżenia potwierdziły Irena Koźmińska i Elżbieta Olszewska w publikacji *Wychowanie przez czytanie* (Warszawa 2014). Analizując tytułowe zagadnienie, autorki dostrzegły wpływ codziennego, głośnego czytania na wzmacnianie więzi emocjonalnej między rodzicem a dzieckiem, wzrastanie kompetencji językowych i umysłowych młodych ludzi, poczucie bezpieczeństwa i bycia ważnym członkiem rodziny. Podkreślały również magiczny charakter chwil poświęconych na wspólne czytanie, zaspokajających wszystkie potrzeby emocjonalne dziecka. Wspólne czytanie to, według Koźmińskiej i Olszewskiej, jedna z najskuteczniejszych strategii wychowania, przynosząca dziecku ogromną radość i pozostawiająca cudowne wspomnienia.

³⁰ Zob. L. Baker, D. Scher, *Beginning Readers' Motivation for Reading in Relation to Parental Beliefs and Home Reading Experiences*, „Reading Psychology” 2002, 23 (4), s. 239–269. Baker i Scher podkreślali, że to nie opinie o książkach, wygłaszane przez rodzica, ale jego zaangażowanie w czynność czytania jest dla dziecka znakiem, że aktywność tę warto podejmować.

³¹ Zob. J. Papuzińska, *Czytanie domowe*, Warszawa 1975.

³² *Stan czytelnictwa w Polsce w 2016 roku. Raport Biblioteki Narodowej* bn.org.pl/download/document/1492689764.pdf [dostęp: 10.12.2017]. Jednym z czynników socjalizacji czytelniczej w rodzinie jest właśnie wpływ otoczenia, czyli czytających rodziców i dziadków. Księgozbiór domowy jest też podstawowym źródłem czytanych książek.

³³ Zob. również: J. Sobolewska, J. Szklarczyk, *Dlaczego warto czytać dzieciom. Polska czyta dalej*, polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/1697256,1,dlaczego-warto-czytac-dzieciom.read [dostęp: 12.12.2017].

Bibliografia

- Bartska J., *Gimnastyka mózgu*, „Edukacja i Dialog” 2004, nr 4, s. 21–26.
- Cieszyńska J., *Kocham uczyć czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Kraków 2006.
- Dennison P., Dennison G., *Gimnastyka mózgu. Przewodnik dla nauczycieli i rodziców*, Warszawa 2005.
- Januszko A., *Jak pomóc dziecku w nauce czytania*, edukacja.edux.pl/p-13537-jak-pomoc-dziecku-w-nauce-czytania.php [dostęp: 9.11.2017].
- Karty dialogowe do gier rozwijających wyobraźnię i kreatywność*, red. R. Domań, Lublin 2006.
- Koźmińska I., Olszewska E., *Wychowanie przez czytanie*, Warszawa 2014.
- Morawiec B.M., *10 akcji czytelniczych skierowanych dla dzieci i ich rodziców*, lustrbiblioteki.pl/2017/10/10-akcji-czytelniczych-skierowanych-dla-dzieci-i-ich-rodzicow/ [dostęp: 20.11.2017].
- Orłowicz J., *Co zrobić, by dziecko polubiło czytanie*, [w:] *Poradnik informacyjny dla rodziców. Zeszyt 1.*, orpeg.pl/images/Upload/dokumenty/Dla_Rodzicow_Poradnik_1_1.pdf [dostęp: 1.12.2017].
- Papuzińska J., *Czytanie domowe*, Warszawa 1975.
- Papuzińska J., *Dziecięce spotkania z literaturą*, Warszawa 2007.
- Ptaśnik-Cholewa K., Kromka M., *Rola rodziców w rozbudzaniu postaw czytelniczych dziecka w kontekście czasu wolnego*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce. Kwartalnik dla Nauczycieli” 2015, nr 1, s. 73–94.
- Zakrzewska B., *3,2,1, 0 start – czytanie treningowe*, Gdańsk 2010.
- Zasacka Z., *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*, Warszawa 2014.

Parents' Role in Developing Reading Skills and Reading Interests of Children. Selected Issues

Abstract

The article is devoted to the important didactic issue of parents' participation in arousing children's reading attitudes. It has been proposed exemplary exercises developing reading skills, family and didactic games, and even activities aimed at families promoting reading, which can be a valuable educational and didactic inspiration for parents.

Keywords: reading, education, parents, motivation to read, young reader

Magdalena Marzec-Jóźwicka – dr, adiunkt w Katedrze Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego KUL, przez kilka lat nauczycielka języka polskiego w liceum i gimnazjum, dydaktyk, przygotowująca do pracy przyszłych nauczycieli polonistów, autorka wielu artykułów metodycznych oraz książek: *Miłość i gimnazjaliści. Praca z tekstem kulturowym na lekcjach języka polskiego w gimnazjum* (Lublin 2009) oraz *Między partnerstwem a mistrzostwem. Nauczyciel polonista we współczesnej szkole* (Lublin 2017); redaktor tomów: *Wartości i wartościowanie w edukacji humanistycznej* (Lublin 2014) oraz *Religia na lekcjach języka polskiego* (Lublin 2015). Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół warsztatu współczesnego polonisty (metody i techniki pracy, multimedia w nauczaniu, wpływ mediów cyfrowych na filozofię edukacji polonistycznej, indywidualizacja procesu nauczania, czytelnictwo dzieci i młodzieży).